

ไตรประชาธิปไตย

กระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา

ประเวศ วะสี
(๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๙)

ประเทศไทยติดอยู่ในสภาวะวิกฤตเรื้อรัง ไม่สามารถหลุดออกไปสู่การเป็นสังคมประชาธิปไตยและสันติสุขได้ แสดงถึงความซับซ้อนและความยากของ สภาวะวิกฤตที่เราไม่มีวิธีผ่าความยากนี้ไปได้ จำเป็นต้องแสวงหาความเข้าใจและวิธีการ

๑. วิกฤตชาติ เป็นวิกฤตความซับซ้อนและยากที่ เชื่อมโยงหลายมิติ สังคมปัจจุบันต่างจากสังคมโบราณโดยสิ้นเชิงที่ระบบต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ การเงิน สังคม การเมือง การปกครอง สิ่งแวดล้อม ความเชื่อมโยงกับระบบโลก เข้ามาสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน เหมือนก้อนด้ายที่ยุ่งเหยิงจับต้นชนปลายไม่ได้ สรุปลากต่อการเข้าใจ

อำนาจ

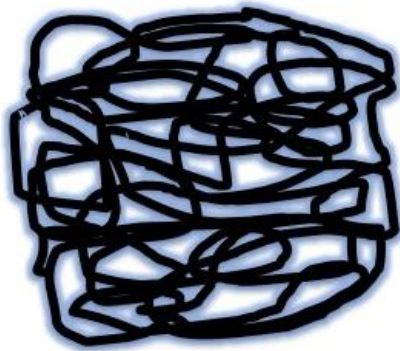
การบริภาษ

เงิน

การใช้ความรู้สำเร็จรูป

ความรุนแรง

การสั่งสอน

และยากต่อการแก้ไขวิกฤตการณ์ หรือความโกลาหลที่ผุดบังเกิดขึ้นจากความซับซ้อน อะไร ๆ ที่สำเร็จรูปตายตัว เช่น อำนาจ เงิน ความรุนแรง การบริภาษ การใช้ความรู้สำเร็จรูปหรือการสั่งสอนล้วนไม่ได้ผล เราคุ้นเคยแต่การคิดและวิธีการแบบสำเร็จรูปตายตัว ซึ่งใช้ไม่ได้ผลสำหรับเรื่องที่ซับซ้อนยากและเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเร็ว เราจึงออกจากสภาวะวิกฤตไม่ได้ เราไม่คุ้นเคยกับ กระบวนการทางปัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนาที่จะพาให้ก้าวข้ามความติดขัดไปได้

๒. กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (New Development paradigm) ที่จะฝ่าความยาก คือ “การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ” (Interactive learning through action) ในสถานการณ์จริง

ในสถานการณ์จริงนั้นมีความซับซ้อน ความยาก และความจำเพาะ การจะใช้ความรู้สำเร็จรูปที่เคยเรียนมา โดยไม่เรียนรู้สถานการณ์จริงเฉพาะหน้า จึงใช้ไม่ได้ผล การเรียนรู้ทางทฤษฎีก็ไม่เพียงพอ เพราะการลงมือปฏิบัตินั้นต้องเผชิญกับความจริงเฉพาะหน้าที่ซับซ้อนและยากกว่าในทฤษฎีมาก ในเรื่องหนึ่งๆมีบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้องด้วยมาก ใครคนใดคนหนึ่งจะเก่งไปคนเดียวก็แก้ปัญหาไม่ได้ ทุกคนและทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องล้วนมีความสำคัญต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลว ฉะนั้น จึงต้องมีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติในสถานการณ์จริง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุดซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (Transformation)

๓. การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานที่เกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ มีอย่างน้อย ๘ ประการ คือ (๑) เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน (๒) เคารพความรู้ในตัวคนทุกคนไม่ใช่ลดหลั่นตามปริญญา (๓) มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความเปิดเผยและจริงใจต่อกัน (๔) เกิดความเชื่อถือไว้วางใจต่อกัน (๕) เกิดพลังทางสังคม (๖) เกิดปัญญาร่วมและนวัตกรรม (๗) ฝ่าความยากไปสู่ความสำเร็จ (๘) เกิดความสุขประดุจบรรลุนิพพาน

โดยสรุป การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติในสถานการณ์จริงทำให้เกิดความเสมอภาค ภารดรภาพ สามัคคีธรรม ปัญญาร่วมและนวัตกรรม สมรรถนะในการก้าวข้ามความยาก และเกิดความปิติสุขร่วมกันอย่างล้นเหลือ ควรสังเกตว่าความเสมอภาคและภารดรภาพ อันเป็นที่พึงปรารถนานั้นไม่เกิดโดยวาทกรรมทางการเมืองและการต่อสู้ เพราะขาดการเปลี่ยนแปลงภายในของผู้เกี่ยวข้อง ดังที่เกิดในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ

๔. การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติกับการสร้างประชาธิปไตยทางสังคม และประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ ประชาธิปไตยทางการเมืองเพียงอย่างเดียว แม้มี วุฒิสภาแล้วอย่างในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา บัดนี้เกิดความเหลื่อมล้ำ หรือความไม่เป็นธรรมขนาดหนัก อย่างที่ โจเซฟ สติกลิตซ์ เรียกว่าเป็นปรากฏการณ์ 99:1 คือการพัฒนาเป็นประโยชน์ต่อคนเปอร์เซ็นต์เดียว ความเหลื่อมล้ำขนาดหนัก ทำให้ความเสมอภาคและภารดรภาพไม่เป็นความจริง และนำไปสู่ลูกโซ่ของปัญหาตามมาเป็นพรวนรวมทั้งความรุนแรง

ประชาธิปไตยทางการเมืองแต่เพียงอย่างเดียว โดยขาดประชาธิปไตยทางสังคมและประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ ไม่อาจสร้างสังคมสันติสุขได้ การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติหากเกิดขึ้นในทุกพื้นที่ ในทุกองค์กร และในทุกเรื่อง จะสร้างความเสมอภาค ภารดรภาพ และสามัคคีธรรม ดังกล่าวในตอนี่ ๓ เกิดประชาธิปไตยทางสังคมและประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ อันจะช่วยให้ประชาธิปไตยทางการเมืองมีคุณภาพขึ้นด้วย **ไตรประชาธิปไตย** คือประชาธิปไตยทางสังคม ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ และประชาธิปไตยทางการเมือง ที่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน จะสร้างสังคมสันติสุข

๕. การปรับเปลี่ยนองค์กรอำนาจเป็นองค์กรส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ สังคมไทยเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมเชิงอำนาจ เต็มไปด้วยองค์กรอำนาจ จึงติดอยู่ในสภาวะวิกฤตของสังคมใหม่ที่มีความซับซ้อนและยาก ซึ่งใช้อำนาจไม่ได้ผล ดังกล่าวในตอนี่ ๑ ฉะนั้น องค์กรต่างๆควรปรับเปลี่ยนจากองค์กรอำนาจเป็นองค์กรส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (**สมศ.**) กับสถาบันรับรองคุณภาพสถานพยาบาล (**สรพ.**) เป็นตัวอย่างขององค์กรที่ต่างกัน **สมศ.** เป็นองค์กรอำนาจในขณะที่ **สรพ.** เป็นองค์กรส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ กระบวนการพัฒนาคุณภาพโรงพยาบาลเติบโตอย่างรวดเร็วและผู้ปฏิบัติเกิดความปิติสุขร่วมกัน เหมือนดังที่กล่าวในตอนี่ ๓ องค์กรที่ใช้อำนาจต่างๆ หากปรับตัวเป็นองค์กรส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติก็จะประสบความสำเร็จสูงและความสุขล้ำ รวมทั้งเป็นการสร้างประชาธิปไตยทางสังคมและประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ อันจะไปบรรจบกับประชาธิปไตยทางการเมือง เป็น**ไตรประชาธิปไตย**

๖. พรรคการเมืองกับกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา พรรคการเมืองต้องไม่ใช่กลุ่มผลประโยชน์ แต่เป็นสถาบันที่สำคัญของบ้านเมือง พรรคการเมืองจะพัฒนาความเป็นสถาบันได้ต้องตั้งโจทย์ใหม่ ถ้าโจทย์อยู่ที่ว่าทำอะไรจะได้อำนาจ จะดึงคนประเภทหนึ่งเข้ามาร่วมและมีพฤติกรรมชุดหนึ่ง ที่อาจใช้สมองส่วนหน้าน้อย สมองส่วนหน้าเกี่ยวกับสติปัญญา วิจาร์ณญาณ และศีลธรรม โจทย์ใหม่คือการพัฒนาประเทศไปสู่การเป็นสังคมสันติสุข จะต้องทำอะไรบ้าง และทำอะไร โจทย์นี้จะผลิตจากการใช้สมองส่วนหลังไปเป็นการใช้สมองส่วนหน้า เพราะการพัฒนาประเทศไทยไปสู่สังคมสันติสุข ต้องการความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ โจทย์ใหม่จะทำให้พรรคการเมืองเปลี่ยนบุคลิก สังคมจะหันมารัก สนับสนุน

และมีส่วนร่วมกับการพรรคการเมือง เมื่อพรรคการเมืองเข้าใจและมีบทบาทนำในการ
เรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ ประชาธิปไตยของเราก็จะ ก้าวไกล ไกลกว่าอังกฤษและ
อเมริกาซึ่งกำลังลำบากอยู่ในขณะนี้ เพราะความเหลื่อมล้ำสุดๆ ไกลไปสู่ทั้ง
ประชาธิปไตยทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ที่เชื่อมโยงสร้างสรรค์

๗. เวทีสุนทริยสนทนาพัฒนาประเทศไทย สุนทริยสนทนา (Dialogue) เน้นการ
ฟังอย่างลึก สร้างปัญญามากกว่าการโต้เถียง (Debate) ควรมีการจัดเวทีสุนทริย
สนทนาพัฒนาประเทศไทยในเรื่องต่างๆ ที่มีการถ่ายทอดทางวิทยุ โทรทัศน์ และ
อินเทอร์เน็ตให้ประชาชนมีส่วนร่วมทั่วประเทศ การสนทนาโดยฟังกันอย่างลึก การใช้
ข้อมูล ความรู้ และเหตุผล ทำให้เกิดความเห็นพ้องในเรื่องยากๆได้ เป็นการสร้าง
ความเข้าใจและเห็นใจระหว่างฝ่ายที่ต่างกัน นำไปสู่การสร้างสรรค์ร่วมกัน เวที
สุนทริยสนทนาพัฒนาประเทศไทยหากทำให้มาก ประเทศไทยจะเปลี่ยน เปลี่ยนจาก
สังคมเชิงอำนาจเป็นสังคมอุดมปัญญา หลุดออกจากสภาวะวิกฤตเรื้อรัง ไปเป็นสังคม
ประชาธิปไตยและสันติสุข